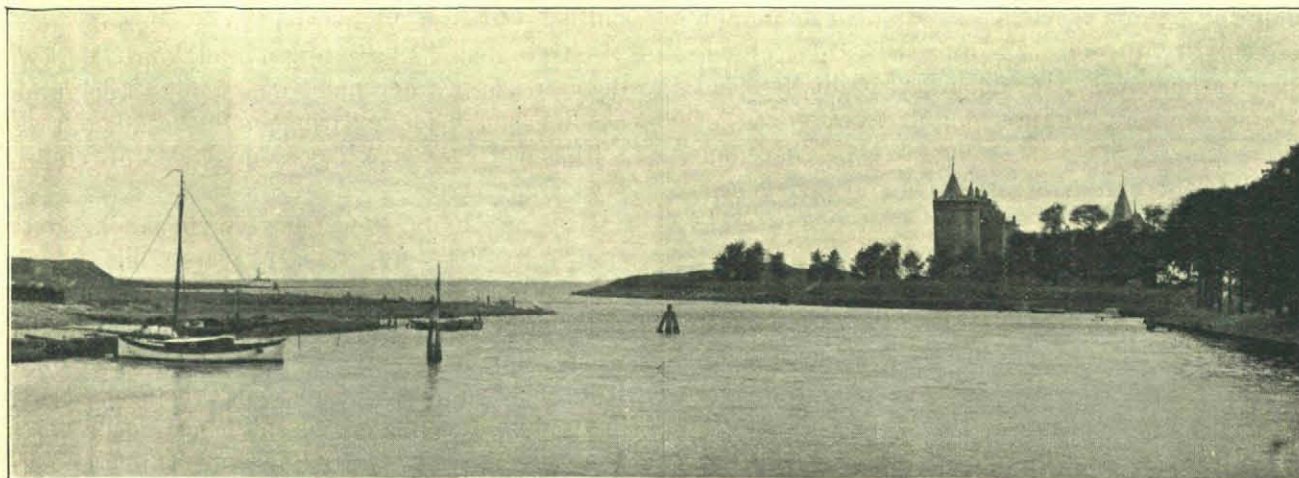

Haven van Muiden; rechts het Muider slot.

EEN WEEK MET DE ZUIDERZEE-EXPEDITIE.

(Vervolg).

Den volgenden morgen gingen Van Kampen, Stakkie en ik met schepnet en flesschen er op uit om in de gracht van het Muider slot en langs de haven te scheppen. Daarvoor moesten we het hek in de palissadeering door, links van de weg naar het slot. Aangezien de boot Pampus juist met artilleristen in Muiden aangekomen was, vroeg ik aan een sergent-majoor, den hoogst aanwezende, verlof om de sterkte te betreden met vreedzame doeleinden. Nu ging het weer echt militair toe. De majoor stuurde me naar den kapitein. Deze verklaarde, dat hij wel plaatselijk commandant was, maar dat de forten onder de genie stonden en stuurde me naar den opzichter van de genie. Toen deze hoorde wat we verlangden, ging hij mee terug naar den kapitein, die toen vertelde, dat hij maar zoo vrij geweest was iemand met de sleutel weg te zenden, om vast open te maken, waartegen de opzichter der genie geen bezwaar had. Na feestelijk bedankt te hebben, zocht ik de beide anderen weer op en vond ze in het gras liggen wachten, maar het hek was en bleef dicht. Toen klommen we er overheen, schepten in de slotgracht eenige zoetwaterdiertjes op als *Lomnaea*, *Gyrinus* (draaikevertje), *Nepa* (waterschorpioen), wat niet te verwonderen valt, als men weet, dat dat slotgracht in verbinding staat met de Naardertrekvaart en op de zee loost met automatische sluizen, die wel het zoete water uit, doch geen zeewater inlaten, doch dat hoorden we eerst later.

In het zoute water van den haven werd gevangen: dikkop (*Gobius minutus*), aal, 1 krabbetje, dat waarschijnlijk *Pilumnus* zal zijn, een soort, die voor

het eerst door Prof. Weber in brak water is gevonden bij Amsterdam, *Carcinus maenas* en *Cancer pagurus* was het tenminste niet. Verder *Bithynia* (een prosobranchiër met dekseltje op het hoorntje), een onbekende *Isopode* (misschien *Sphaeroma*), *Neritina* en *Mysis*, een dier, dat wel wat op een garnaal lijkt, maar veel kleiner blijft en op het droge zich altijd dubbel vouwt.

In de haven, in de bocht, waar op de foto de schuitjes liggen, vlak bij het slot, groeide *Potamogeton perfoliatum* met bloemen en vruchten. Die scheen het in het brakke water, met een zoutgehalte, dat het zeewater zeer nabij kwam, heel goed te kunnen uithouden.

In diezelfde bocht had een visscher zijn netten uitstaan en in de bun was al een aardige hoeveelheid bot en baars, dus zee en zoetwatervis bij elkaar. Het bloedonderzoek toonde aan, dat het bloed van de baars al een beetje op zeevisschenbloed was gaan gelijken, doch daarover later.

Tegen 10 uur stoomde de „Amsterdam“ de haven uit en zette een twijgje aan land, zooals Dr. Dekhuizen het noemde, tegenover het fort het IJ, dicht bij Durgerdam, bestaande uit Dr. Van Kampen, Dr. Hunger en ondergeteekende, geroeid door Te Hennepe, die bij de boot bleef. Bij het aan wal gaan gleed v. K. op de glibberige steenen uit tusschen de boot en de dijk in en raakte tot zijn middel in het water. Heel kalm, alsof er niets gebeurd was, klauterde hij er weer uit en stapte in de sloep, die ons een eind verder bij een laag dwarsdammetje, waar de zee overheen sloeg, aan land zette. De brakke slooten bevatten dikkop, *Palaemon squilla*, een garnaalachtig dier, *Mysis*, *Notonecta* (rug-

zwemmer), dezelfde Isopode van Muiden, Membranipora (een Bryozo) en een draadwier, dat er net uitzag als een dwarsgestreepte spiervezel, afwisselend lichte en donkere vakjes. Later bleek, dat het donkere niets anders was dan kleine eencellige wiertjes, die er buitenop zaten, wat de regelmatigheid nog verwonderlijker maakt.

Na de lunch werden 120 L. zeewater voor Huizen opgepompt en in 2 grootegroene flesschen in manden met stroo — dame Jeanne heet zoo'n ding — bewaard, voor Dr. van der Plaats, om gewichtsanalysen van te maken. Het op-pompen deed de machine. De slang werd even aangeschroefd, de machinist gewaarschuwd en een schoksgewijze vloeiende straal water was ter beschikking. Met diezelfde slang werd ook geplanktonneerd, b.v. gedurende 10 minuten liet men het water door een zak van zeer fijn geweven zijde stroomen, waaronder een koperen bus met kraan geschroefd was. Een deel der wand was ook hier van zijde om zooveel mogelijk water te laten weg-stroomen. Was dit voldoende geschied, dan werd het bezinksel met een restje zeewater in een reageerbuis opgevangen, een weinig isotonische (d.w.z. met gelijke osmotische druk) fixeervloeistof bijgevoegd, de inhoud over twee van onderen puntig toelooopende buisjes verdeeld, deze in een handcentrifuge snel rondgedraaid, waardoor alle plankton en slib bezonk of beter gezegd in de punt van het buisje werd ingeslingerd. Dan werd de overtollige vloeistof voorzichtig afgegoten en de inhoud weer vereenigd in een buisje, waarna nog een weinig fixeervloeistof (de raadselachtige M met osmiumzuur, enz. enz.) werd toegevoegd. Het buisje werd gekurkt in een passend houten hulsel gestoken, dit met een dekseltje gesloten en buitenop werd geschreven: de tijd en zoo mogelijk de plaats. Was die ons niet bekend, dan werd de tijd opgegeven aan mijnheer de Booy, die dan met compas en kaart (en snelheid van het schip tusschenbeide) de plaats bepaalde. Ook werd er opgeschreven, hoeveel liter water de slang per minuut gegeven had. Dit werd nagegaan door de straal gedurende 3 of 4 minuten in een kuip te laten loopen en dan dat water te meten of door te zien in hoeveel seconden een dame Jeanne — 60 L. — vol liep. De snelheid wisselde nog al, meest was het 20 à 25 L. per minuut doch we vonden wel eens 40, eens zelfs 48.

Voorbij Huizen werd met de kuil gevischt achter het schip, waarbij de schroef langzaam werkte om niet al te veel de visch te verjagen. Behalve stukken cokes, een blikken deksel en dergelijken werd opgehaald: Potamogeton perfoliatum; Elodea, dezelfde krab als van Muiden maar iets grooter exemplaar, een zeenaald (Sygnathus acus), een

puitaal (Zoarces viviparus) en verder de gewone vischjes ansjovis, spiering en dikkop. Merkwaardiger wijze waren onder de ettelijke kilogrammen slechts 2 of 3 jonge haringen. De weekdieren waren talrijk vertegenwoordigd door Cardium edule en Mya arenaria.

Naar aanleiding van een gesprek aan het ontbijt, waarin stoute hypothesen waren uitgesproken, werden de biologen verzocht zich met maagonderzoek bezig te houden. Dr. v. Kampen nam ansjovis voor zijn rekening, Stakman spiering, ik dikkop. In de ansjovis werden resten van Crustaceeën gezien, in de dikkop een klein vischje, maar daar we met zijn drieën over één minder goed microscoop te beschikken hadden, moesten we het opgeven en bepaalden ons tot het voorzichtig uitsnijden en fixeeren der magen, zoodat ze later nog onderzocht kunnen worden.

Er had dien dag een aardig windje gestaan en de boot slingerde tamelijk, maar zoolang je aan dek aan het werk was, hinderde dat volstrekt niet. Maar in de salon met zijn altijd duffe benauwde atmosfeer was het met zulk weer niet uit te houden. Het duurde niet lang of Stakman verdween van tafel naar het dek en vijf minuten later volgde ik zijn voorbeeld. Ik had het evenwel nog niet zoo te pakken of ik nam mijn bord mee en kon het verder boven best uithouden. Stakman zou echter revanche nemen, evenwel niet zoo gauw als hij wel gedacht had.

Boer en Te Hennepe hadden met de sloep naar Nunspeet willen gaan, d.w.z. naar een klein plaatsje er vlak bij aan de kust om dan verder te loopen en de volgende morgen naar Elburg terug te zeilen of te roeien, doch de zee was te onstuimig, en mijnheer de Booy en de kapitein en de visscher achtten het ondoenlijk, lang niet naar de zin van Boertje, die zijn hachie er wel aan had willen wagen.

Dicht bij Elburg dwarrelde een troep meeuwen, Larus canus volgens Eijkman, zeker meer dan duizend, vlak boven het water. Een visscher scheen zijn klein grut uit de kuil overboord gezet te hebben want er dreven vele kleine doode vischjes als gemakkelijke prooi. Waar al die vogels zoo ineens vandaan komen is een raadsel, hun oogen moeten verbazend scherp zijn.

We stoomden Elburg even voorbij en bogen toen af naar de haven waar een groote zandplaat vlak voor ligt, zoodat Berthus aldoor met een lange stok opnam hoeveel voet water er stond. Een lang ondiep havenkanaal met aan weerszijden begroeide aangeslibde gronden leidde naar het stadje, waar we tegen donker aankwamen.

Elburg is een klein, maar mooi plaatsje. De vischpoort, die meteen als vuurtoren dient, ziet er

alleraardigst uit, de wallen, dicht begroeid, staken donker af tegen de door de maan helder verlichte grachten. Dat was zoo mooi, dat we er allen een paar minuten naar bleven staan kijken. In de verte zag men de lichten van het kamp van Oldebroek. Hoe heerlijk de avond was, niemand was er te vinden voor een wandeling den Harderwijkerstraatweg op.

De post te Elburg is nogal wantrouwend. Toen we om brieven kwamen werd eerst geïnformeerd, of er wel een boot was aangekomen en toen bleek nog per slot van rekening, dat er niets voor ons was. Enfin, ze kregen op een andere manier werk, alleen een van ons had een 10-tal brieven en briefkaarten te verzenden.

Den volgenden morgen verzocht dr. D. me een paar opnamen te maken o. a. de Vischpoort en een smal met lindeboomen begroeide gracht, die beide mooi zijn uitgevallen. Van Kampen ging mee om Elburg nog eens bij dag te zien.

Bij het begin van den straatweg naar Zwol kwamen we een troepje

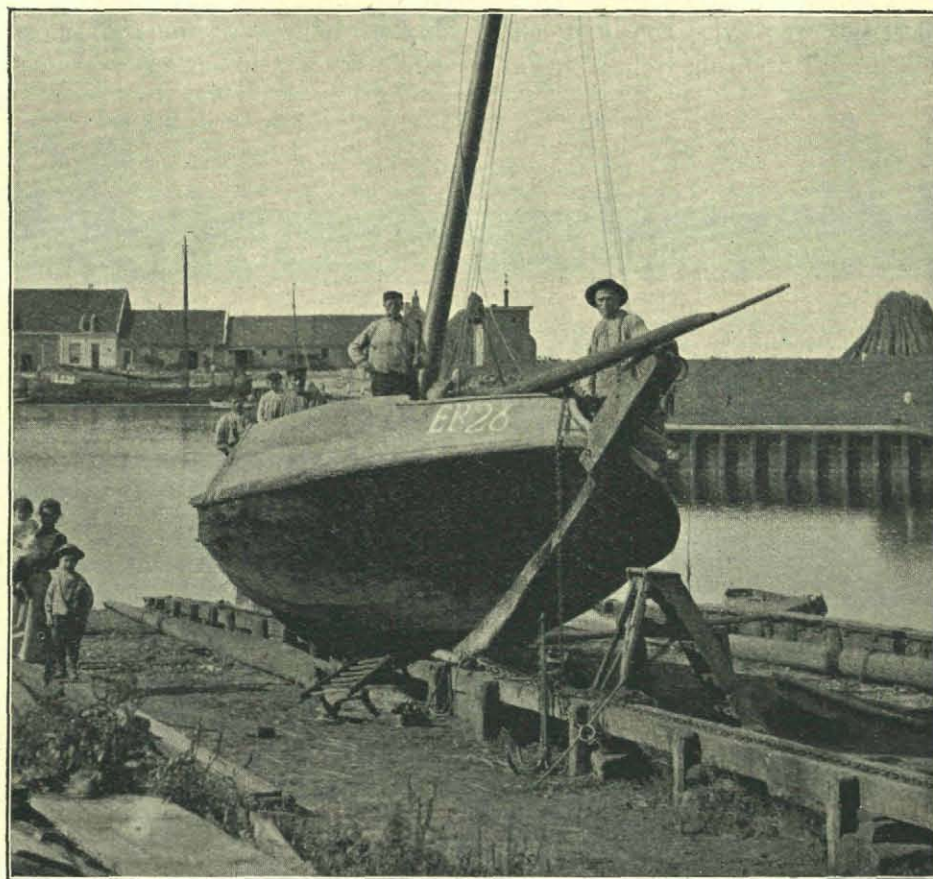
naar schoolgaande kinderen tegen, waaronder een paar boerinetjes uit Doornspijk, vreemd in het zwart gekleed met rare mutsjes geheel met franje bezet van zijde of tibée al naar de welgesteldheid, ook al weer doodswart. Het heeft heel wat moeite gekost om daar een dragelijk groepje van te maken. De boerinetjes waren gedwee genoeg, maar de Elburger kinderen, al weer echte „stedelingen,” gingen er brutaal voor staan. Maar ook daar was raad voor. De twee grootste jongens kregen een aanstelling van me als onbezoldigde rijksveldwachters en hadden tot taak, de rest op een afstand te houden. Zoo is het gelukt en Harmtje

Draaier, een van de zwartrokjes zal er een briefkaart van hebben.

Op de werf in de haven lag een schuit, die wel wat op een botter geleek maar toch anders was, hij was platter van voren, minder hoog en had een uitstekende balk. Op ons vragen hoorden we, dat het een bons was of een schokker, het model dat de schepen vroeger op Schokland hadden en nu nog Kampen, Elburg en andere plaatsen behouden hebben.

Aan het model kan een kenner wel zien in welke streek een schuit gebouwd is, doch niet waar hij thuis hoort, daar de visschers vaak raar er mee omsjaggelen. Zoo zagen we een Kampenaar, die het merk van Huizen nog bijna even duidelijk in het zeil had als z'n nieuwe.

Tegenover de werf van Balk, de scheepstimmerman, die ook al om een briefkaart vroeg, was een man bezig de lading hei van een groote wagen op zolder te brengen. Die diende om de schepen te branden voor ze opnieuw geteerd werden. Hij vertelde dat ook

Elburger bons of schokker op de helling.

de bakkers op Elburg hei branden.

Langs de haven hingen de wijdmazige, $\pm$ 40 c.M. hooge botnetten te drogen en een eindje verder van wilgenteenen gevlochten kubben voor de palingvangst. Deze hebben den vorm van een glas, zooals men ze bij de melkboer ziet voor eieren, maar iets meer gerekt, ruim een halve meter hoog en dan omgekeerd. Binnenin worden garnalen als aas gebracht en het smalle bovenende wordt met een deksel gesloten, terwijl in het breede onderende met vrij nauwe opening de paling door een netje wel er in, doch niet meer er uit kan kruipen. Zoo hingen er wel een honderd.

Nadat, wie er zich toe geroepen voelde, zich in Elburg had laten scheren, stoomde de „Amsterdam“ de haven weer uit en Noordwaarts naar de IJssel. Reeds op eenigen afstand van de Ketel kon men als een lange glinsterende lijn de grens zien tusschen het groene zee en het zwartere IJsselwater. Daar werden natuurlijk monsters genomen en getitreerd. Duidelijk deed het IJsselwater op een paar kilometers afstand van de Ketel zijn invloed op het zoutgehalte voelen, het was belangrijk lager.

De boot stoomde een goede honderd meter de Ketel op om zoet water in te nemen, dat daar eenvoudig opgepompt werd. Hier moest weer een twijg aan land gezet worden. Aan de Noord-Keteldam aan de zee, dus aan de Noordzijde, waren oesters en die moest ik gaan visschen met het schepnet. „Heimans, je weet wel, die Heimans van Heimans en Thysse, heeft me verteld dat ze er zijn“. Die naam kwam me ook wel bekend voor. Boer en te Hennepe zouden meegaan. De sloep werd neergelaten, twee schepnetten, tweeflesschen, eenige buisjes met alcohol en formalin, gingen mee, benevens een trommel met brood en ge-

bakken bot en de camera. Het kostte vrij wat moeite om de Ketel uit te komen, dwars op den wind met een zeil bestaande uit een linnen bedgordijn, opgehangen aan een roeispaan aan een geleende groote vlaggestok tot mast en dan zonder zwaarden, zoodat afdrijven niet te vermijden was en dan nog met de weelde van twee kapiteins aan boord, die het niet altijd geheel eens waren. Enfin we kwamen, waar we wezen moesten, halverwege den Noorddam, gingen aan land, hielden picnic, maakten een kiek en togen aan het werk. Boer en ik gingen scheppen, terwijl te Hennepe in de boot bleef en op een twintig meter van wal ankerde uit vrees, dat de sloep anders tegen de steenen zou stuk slaan.

Wat we vingen was in hoofdzaak Mysis, stekeltjes, Gammarus, dikkop, maar geen oesters. Onder de planten tusschen de steenen waren vooral talrijk

Anthemis, Convolvulussepium, Spergularia marginata en de typische Honkenya peploides, de zoutbloem. Wie deze eens gezien heeft vergeet haar nooit weer. We liepen steeds maar verder naar de landzijde, bij ieder baken een paar scheppen doende, zonder dat het aantal soorten vermeerderde, het was maar altijd Gammarus en Mysis en Mysis met Gammarus en dan dat eeuwige blazige zeewier Enteromorpha. Ten slotte kwamen we aan de plek, waar een groote aanslibbing deels met riet begroeid, begon, de rand ervan dreef nog, te Hennepe was onderwijl naderbij gezeild en daar het jachtgebied ophield stapten we weer in de sloep en zagen op een tiental meters van de wal talrijke schelpdieren. Het water was er vrij helder en geen drie voet diep. Bij scheppen bleken het Mya arenaria, mosselen en Cardium edule te wezen, maar geen oesters. Iets verder

van de wal zou Boer nog eens een schepdoen en wat haalt hij boven? Behalve een paar schelpen twee vrij groote vorens, een botje en vijf alen. Dat was nog eens een schep. De verklaring van dat buitenkansje was niet ver te zoeken. Eenige meters van de boot stond een stok met vlaggetje, Boer had

„Twijgje“ aan den Noordelijken Keteldam.

dus naar alle waarschijnlijkheid langs een net geschept.

Nu moest er toch aan de terugtocht gedacht worden. De afspraak was, dat we kwart voor drie aan den Ketelmond zouden zijn en het was al vier uur. Zeilen bleek ondoenlijk, zoo nu en dan gingen we meer achter- dan vooruit, terwijl de wind iets sterker was geworden. Toen bleek, wat een sportman die te Hennepe was. Tegen wind en stroom op roeide hij ons een anderhalve kilometer ruim schuin boven den Ketelmond met de bedoeling daar binnen te zeilen. Dat was echter niet nodig, kwart voor vijf kwam de „Amsterdam“ opdagen. Stakman stond boven op dek te loeren met een kijker of die Honing niet haast zeeziek wou worden in dat hobbelen bootje, maar die zat daar zoo op zijn gemak te kijken, hoe de golven wel hooger stonden

dan de rand van de sloep, doch altijd even netjes deze optilden, dat Stakkie verging van jalouzie. Dat had hij niet gedacht, zooals hij eerlijk bekende. Om vijf uur waren we aan boord en daar het te laat geworden was, om nog naar Hoorn te gaan, stoomden we de Ketel op naar Kampen.

J. A. HONING.

OVERZICHT

der voornaamste waarnemingen op ornithologisch gebied van 1 Mei 1904—30 April 1905.

(Vervolg).

Gyps fulvus (Gm.) — Vale Gier. 10 Juni bemerkte de tuinman van den Heer Van der Heijden te Dinteloord (N. Br.) op de akkers achter de hofstede een grooten vogel die nat en naar 't scheen afgemat als 't ware uit de lucht kwam vallen. Geschoten, bleek deze vogel een vale gier te zijn. Het is een ♀. De uit lange veertjes bestaande kraag is vaal. Het exemplaar bevindt zich opgezet in het Museum van het Instituut te Oudenbosch. (v. d. Bogaert.)

Dit is, voor zoover bekend, eerst de tweede maal dat een voorwerp van dezen gier in Nederland is bemachtigd (S.).

Columba oenas L. — Kleine Boschduif. 17 Februari schoot ik een exemplaar te Diepenveen (O.) (Stratenus).

15 Juni werd door den amanuensis aan de Rijkslandbouwschool te Wageningen in zwaar rijswaardenhout langs den Rijn, een nest van deze duifsoort gevonden; de vlak bij hem van het nest afvliegende vogel, die daarbij veel minder gedruisch maakte dan een *C. palumbus* zou gedaan hebben, werd door hem onmiddellijk als *C. oenas* herkend; de vogel verried door zijn vlucht het nest dat door brandnetels geheel omgeven was; de bouw van dit nest, dat twee zeer weinig bebroede eieren bevatte, was van solieder aard dan dat van *C. palumbus* maar toch niet zoo dicht als van *Turtur turtur* (L.). Het stond ongeveer een meter boven den grond. *C. oenas* is bij Wageningen uiterst zeldzaam (v. Pelt Lechner).

Dat *C. oenas* zich bij de keuze eener nestplaats aan plaatselijke omstandigheden weet aan te passen, is bekend. Zoo is o.a. gelijk men weet, voor een paar jaren het broeden dezer duifsoort in de konijnenholten onzer duinen geconstateerd, eene broedwijze die in Groot-Britannië reeds lang vóór dien bekend was (R. B. Sharpe. Br. Birds IV. p. 247). Ook Arrigoni (Manuale p. 489) vermeldt dit.

Het broeden op of bij den grond onder sterk dooreengegroeiide planten, dat reeds door Thienemann (1845—54) is vermeld, en waarop ook door Arrigoni t. a. p. alsmede door Kearton in diens „British Birds Nests” wordt gedoeld, is thans in Nederland mede geconstateerd geworden.

Door mij is 21 Maart het voorkomen van de kleine boschduif in mijn tuin te Neerlangbroek (Utr.) vastgesteld. In het naburige Driebergen is zij in de laatste jaren geregeld waargenomen. (S.)

Caccabis ru/a (L.) — Roode Patrijs. De Heer J. L. F. de Meijere te Ede (Geld.) schreef mij onder dagteekening

van 24 December dat door een boer te Otterloo (Geld.) kort te voren een exemplaar in een kippenren was gevangen. Volgens mededeeling werd deze soort aldaar reeds half November gezien in een koppel van 5 à 6 stuks. De Heer de Meijere vernam later van meer dan één ooggetuige dat bij Otterloo een koppel van wel 10 à 12 stuks was opgemerkt en dat deze vogels zeer schuw en niet onder schot te krijgen waren.

Hoe dit zij, het gevangen exemplaar dat ik in de gelegenheid was te onderzoeken ten huize van zijn tegenwoordigen eigenaar te Leeisum (Utr.), alwaar het zich met krielkippen in eene volière bevindt, is inderdaad *C. ru/a*. (S.)

Phalacrocorax graculus (L.) — Gekuipte Aalscholver. Voor de Diergaarde van Artis werd levend ontvangen een op 4 Februari bij Eemnes-binnen (Utr.) gevangen jong exemplaar. (Kerbert.)

Dit is thans het zesde bekende exemplaar voor Nederland. (S.)

Sula bassana (L.) — Jan van Gent. 25 Juni werd een voorwerp in volkomen kleed te Oosterend (Texel) levend gevangen; het stierf echter reeds spoedig. (Daalder.)

Ciconia nigra (L.) — Zwarte Ooievaar. Einde Augustus werd een exemplaar waargenomen te Lisse (Z.-H.) (Nieuwenhuisen).

Orex crex (L.) — Kwartelkoning. Zeer laat in het jaar, namelijk 16 December, werd een exemplaar geschoten in het Cotherveld bij Cothen (Utr.). Ik heb den vogel ter determineering in handen gehad. (S.)

Grus grus (L.) — Kraanvogel. Het Museum van Artis bekam eene belangrijke aanwinst in een volwassen ♂ dezer soort 't welk uit een koppel van ongeveer 80 stuks werd geschoten in het Ruurlosche broek tusschen Ruurlo en Groenlo op 23 Maart. (Kerbert.)

Haematopus ostralegus L. — Scholekster. Op het Groninger wad werden 10 Januari een ♀ en 6 Februari een ♂ gevangen, welke beide aan kop en hals witgekleed zijn. Vooral bij het ♀ treedt die vlekking, met name aan keel en krop zeer sterk op; bij het ♂ is de onderzijde normaal; de gewone witte keelring is aanwezig, maar meer niet. Op achterhoofd, nek en rug bevinden zich echter talrijke witte vlekken, welke door geheel witte vederen worden gevormd, die echter meer of minder door normaal zwarte zijn bedekt. Beide vogels bevinden zich in mijne verzameling. (S.)

Crymophilus fulcarius (L.) — Rosse Franjepoot. 29 September werd een ♀ gevangen nabij Oost op Texel. (Daalder.) 26 November schoot ik aan het strand bij Noordwijk (Z.-H.) 2 ♂ in het grauwe kleed. (van Oort.)

Deze vogels zijn de eerste waarvan bericht wordt sedert 9 Januari 1902. Eerstgenoemde, een oud exemplaar dat nog gedeeltelijk sporen van het zomerkleed vertoont, bevindt zich in mijne verzameling; de twee andere zijn in 's Rijks Museum te Leiden. (S.)

Calidris arenaria (L.) — Drieteenige Zandlooper. 31 Mei werd op het westerstrand van Texel in mijne tegenwoordigheid een ♀ geschoten. Deze vogel bevond zich geheel alleen. Hij draagt een zeer fraai overgangskleed; de zacht grijze kleur der bovendeele is hier en daar reeds door de roestkleurig gerande zwarte vederen onderbroken; de